

Skolverket podd för studie- och yrkesvägledare

Musik [00:00:01] Det här är en podcast från Skolverket.

Programledare[00:00:13] Hej och välkommen! Den här podden riktar sig till dig som jobbar som studie och yrkesvägledare inom vuxenutbildningen och till dig som organiserar arbetet med studie- och yrkesvägledning. Vi har en ny lag som säger att gymnasial utbildning ska planeras utifrån arbetslivets behov. Påverkar den här nya lagen dig som studie- och yrkesvägledare och hur kan du tänka och förstå de här förändringarna som följer med lagen? Det ska mina tre gäster resonera om i dag. Studie och yrkesvägledare Annelie Mathitier och från Skolverket har vi undervisningsråd Mikaela Zelmerlööw och Sofie Andersson. Varmt välkomna alla tre!

Annelie, Mikaela och Sofie[00:00:49] Tack.

Programledare[[00:00:53] Jag heter Sandra Charléz. Jag vänder mig först till dig Annelie. Du jobbar som vägledare inom vuxenutbildningen i Huddinge kommun.

Annelie Mathitier [00:00:59] Ja, det stämmer.

Programledare[[00:01:00] Vilken är den vanligaste frågan du får från eleverna som du möter i den här frågan?

Annelie Mathitier [00:01:04] Det finns nästan inte en vanlig fråga inom komvux. Det är så att vi har hört det så oerhört många olika individer, från olika bakgrund och med olika önsknings och mål. Så det är allt från ungdomar som precis har gått ut från gymnasiet till de som precis har kommit till Sverige och är ganska nya, liksom i det svenska skolsystemet. Så att det finns nästan inte någon generell vanlig fråga utan det kan vara behörighetsfrågor och det kan vara om yrkesutbildningar som leder till jobb och så vidare. Det är också det som gör det roligt tycker jag, att jobba på komvux, att man behöver ha lite kunskap om allt möjligt och att man möter också den här bredden av olika typer av frågor och olika människor som jag tycker inspirerande.

Programledare[00:01:52] Jätteroligt att du är med oss här idag!

Annelie Mathitier [00:01:54] Tack!

Programledare[[00:01:54] Mikaela, du har ett övergripande ansvar för studie och yrkesvägledningsfrågor på Skolverket. Skulle du säga att det är någon form av mismatch mellan behov av kompetens, där arbetslivet efterfrågar kompetens men det är svårt att hitta människor som har de rätta kompetenserna.

Mikaela Zelmerlööw [00:02:15] Många menar ju att det på svensk arbetsmarknad präglas mycket av denna mismatch mellan behov av kompetens, där arbetslivet efterfrågar vissa kompetenser för vissa yrkesområden och har svårt att hitta människor som valt andra inriktningar och har därmed kanske svårare att få fäste på arbetsmarknaden där det inte stämmer helt överens. Och det gör ju att de kanske har svårt att etablera sig och på sikt riskerar man ju att inte bli en aktiv medborgare i samhället och det påverkar också den ekonomiska utvecklingen i samhället. Det handlar ju om att hitta en balans här och att det går att göra, men man behöver arbeta med frågorna ordentligt.

Programledare[[00:02:57] Sofie, du är ju undervisningsråd och arbetar med planering och dimensionering av gymnasial utbildning på Skolverket. Kan du berätta om det först, planering och dimensionering? Man kanske har stött på de begreppen så ofta.

Sofie Andersson [00:03:11] Men planering och dimensionering handlar ju helt enkelt om vilka utbildningar man ska erbjuda och hur många platser man ska erbjuda på vilka utbildningar. Och i somras ändrades reglerna för gymnasial utbildning, hur man planerar dimensionera dem och då handlar det om utbildning inom gymnasieskolan och gymnasial yrkesutbildning inom komvux. Och

där vill man ta sikte lite grann på det här som Mikaela var inne på att att vi har ett matchning problem på arbetsmarknaden. Att vi ska erbjuda fler utbildningsplatser på de utbildningar där det faktiskt finns en stor efterfrågan på kompetens. Och kopplat till detta så har Skolverket fått ett uppdrag att ta fram regionala planeringsunderlag som vi ska stötta huvudmännen med där vi har information om arbetsmarknad, behov och kompetens men också hur efterfrågan på utbildning ser ut. Dels bland ungdomar som söker till gymnasieskolan men också bland de vuxna som söker yrkesutbildning inom komvux.

Programledare[00:04:06] Ska man få elever att välja saker som de kanske inte vill, eller?

Sofie Andersson [00:04:09] Nej, det är inte tanken utan det handlar ju om att ge mer information om vad man kan ta vägen efter sin gymnasial yrkesutbildning då. Men sen ska man ju komma ihåg att bakgrunden till lagändringarna är ju att vi har ett problem på arbetsmarknaden, så lagstiftaren vill ju faktiskt förändra utbildningsutbudet så att det även om inte Skolverket kommer inte gå in och att nu måste vi kunna erbjuda de här platserna, Det kommer vi inte göra. Men men, bedömningarna som vi gör kan ses som en slags ett riktmärke att man kanske behöver röra sig i den här riktningen.

Programledare[[00:04:40] Jag hänger kvar i det här lite. Mikaela, menar Skolverket att studie- och yrkesvägledarna ska sörja för att näringslivet och arbetsmarknaden har rätt kompetenser till sitt förfogande.

Mikaela Zelmerlööv [00:04:50] Nä, alltså vägledning är ett viktigt verktyg här är en förutsättning för att man ska kunna göra ett val, ett väl underbyggt val. Och vi brukar prata om två olika perspektiv på vägledning i det här sammanhanget. Å ena sidan vägledning ur ett kompetensförsörjningsperspektiv där det ju vägledningen kan bidra till att just arbetslivet får den kompetens den behöver och å andra sidan ett perspektiv som vi brukar kalla för bildningsperspektiv eller ett individperspektiv där ju vägledningen bidrar till att vidga perspektiven, att göra en osynlig arbetsmarknad synlig till exempel. Och här hittar man en balans och tar de här frågorna på allvar så menar vi att det finns inte den här motsättningen i det som på samma sätt som det ofta lyfts fram och som en farhåga, som en oro.

Programledare[[00:05:41] Anneli, du arbetar ju som studie och yrkesvägledare med vuxna och kommer möta människor som kommer att påverkas av den här dimensioneringen av gymnasial utbildning. På vilket sätt tänker du att det eventuellt kan påverka vägledningen som du ger i vuxenutbildningen?

Annelie Mathitier [00:06:00] Jag tänker att det kommer vara olika beroende på vart man jobbar, i vilken region, för det ser olika ut. Jag arbetar i en storstadsregion där vi har ett ganska brett utbud av olika utbildningar och jobbar man kanske i en mindre region då kanske påverkan är större.

Programledare[[00:06:22] Men menar du då att jobbar man i en mindre region att man då behöver vara mer styrande mot den arbetsmarknad som finns där?

Annelie Mathitier [00:06:33] Det kanske är det som blir...inte styrande men. Jag tror att vägledare inte kommer kunna jobba styrande. Men det är lite det som Mikael är inne på, att man behöver ha båda perspektiven med sig. Och många gånger eller allra flesta gångerna när man träffar vuxna elever som vi jobbar med, då har man, jag skulle vilja säga nästan alltid ett arbetsmarknadsperspektiv med sig i samtalet från början. Att det handlar mycket om, även om det handlar om en behörighetskomplettering så är det för att sedan läsa en högre utbildning för att sedan komma i arbete. Eller så pratar man om yrkesutbildningar på gymnasienivå och då är ju oftast den här frågan med att man vill komma ut i jobb och då blir det liksom aktuellt att man pratar om arbetsmarknadsperspektivet. Hur ser det ut.

Programledare[[00:07:22] Så den här nya lagen kanske inte kommer påverka er lika mycket, för ni har alltid haft med det här perspektivet. Är det så du menar?

Annelie Mathitier [00:07:29] Ja, jag tänker att det kan vara så. Nu har ju den här lagen inte trätt i kraft än utan man jobbar med den nu så det är svårt och säga. Men jag tänker att det kanske inte har lika stor påverkan som i gymnasieskolan och grundskolan.

Programledare [00:07:46] Den har väl precis trätt i kraft om jag kommer ihåg rätt från förra podden vi gjorde.

Sofie Andersson [00:07:51] Trädde i kraft i somras. Men det gäller utbildning som startar från 2025 och framåt så.

Programledare [00:07:55] Det det.

Sofie Andersson [00:07:56] Liksom inte ramlat ner än. Men jag tänker på det du säger, att det kanske inte är lika kontroversiellt att prata om arbetsmarknadens behov när det kommer till komvux. Där är ju liksom det perspektivet med från start. Men däremot så ser vi att det behöver göras eller det kan vara motiverat att göra justeringar i utbudet även inom komvux. Tittar man nationellt idag så utgörs ungefär 60 % av komvux av utbildning inom barn och fritid och vård och omsorg och det är ju kompetenser som behövs på arbetsmarknaden. Vi har också andra kompetenser som också behövs. Ett mål med den här ändringen är ju att utbudet mer ska spegla hela arbetsmarknadens behov, så där kan det nog vara skäl att skruva lite på sitt utbud.

Programledare [00:08:38] Men menar du då att Skolverket ska bestämma hur utbudet av yrkesutbildning ska se ut inom Komvux framöver?

Sofie Andersson [00:08:43] Nej, det kommer inte Skolverket göra utan det är fortfarande huvudmännen och huvudmännen har ju fler saker de behöver ta hänsyn till än kanske vad Skolverket känner till det. Vi kan lägga fram det stöd till huvudmannen där vi tittar på, hur ser det ut på arbetsmarknaden och vilka behov har vi framöver? Men också hur går det för eleverna efter att de har gått en viss utbildning? Vi har jättemycket etableringsstatistik där vi tittar på efter ett år efter komvux. Hur många är i arbete? Hur många arbetar inom ett yrke som är relevant utifrån den utbildning man har läst? Och de här uppgifterna är ju inte bara relevanta för huvudmännen utan också för eleverna, tänker jag, att man vill veta vad var ska jag ta vägen nu?

Programledare [00:09:21] Någon nämnde begreppet mjuk styrning. Är det det mer som vi jobbar med?

Sofie Andersson [00:09:25] Precis, det är mjukstart, ni vet vi använder.

Programledare [00:09:28] Jag vänder mig till er båda nu, Annelie och Mikaela. Annelie, du jobbar som vägledare på Komvux och Mikaela, du arbetar med de här frågorna på Skolverket. Hur kan kompetensförsörjningen påverkas av de ändringar som som finns då kring planering och dimensionering? Innebär det någon verklig skillnad för vägledarnas arbete? Det känns som att det du säger Annelie är att ni redan är i mål lite grann?

Annelie Mathitier [00:09:53] Kanske inte i mål. Det jag tänker på är också när det här förändras i grundskolan och gymnasieskolan. Det kan ju göra en skillnad på längre sikt. Att när man då går igenom och säger hela det svenska skolsystemet att man får en med sig liksom den breda valkompetensen som jag varit inne på som behövs för att kunna fatta ett väl underbyggt val. Men i mål även när det gäller andra vuxna? Nej, det vill jag kanske inte påstå att jag är.

Mikaela Zelmerlööv [00:10:26] Men jag skulle säga att att reformen i sig också sätter vikten av vägledning på kartan. Det blir väldigt tydligt att det som du är inne på Annelie att arbeta med med ett arbetsmarknadsperspektiv redan från början. Det kommer ju så klart att fortsätta med, men man kanske också skapar bättre förutsättningar för vägledningen så att man kan förebygga avhopp. Alltså att det verkligen. Menar man allvar med den här reformen så måste man också ha förutsättningar för att vägledningen är väl tilltagen, både när det handlar om den individuella vägledningen men också om den generella vägledningen. Det som lärarna gör i undervisningen

när de bidrar till att koppla arbetslivet och en bild av framtiden till de ämnen man läser så att man får ett bättre underlag för att fatta ett beslut som verkligen håller också över tid. Sätta vägledning på kartan bidrar till att stärka vägledningsfrågorna.

Sofie Andersson [00:11:30] Jag vill verkligen hänga på Mikaela där. Vi vet ju också att det är många huvudmän som faktiskt erbjuder utbildningar men har svårt att få tillräckligt många elever som söker dem så att det handlar inte bara om antal platser heller utan det handlar ju precis som som du är inne på om att faktiskt göra de här utbildningarna/yrkena synliga för fler.

Programledare [00:11:47] Attrahera fler. Ja.

Mikaela Zelmerlöw [00:11:50] Grundbulten i vägledningen handlar ju om att medvetet bygga upp den här valkompetensen, alltså förmågan att hantera återkommande val, att vidga perspektiv, att lyfta fram förmågor och styrkor, att utmana föreställningar som ligger i vägen för att kunna göra väl underbyggda val. Och har man den här ordentligt tilltagna tiden och tillåter att den här processen får finnas, då kommer också man också kunna göra bättre val och välja den typen av utbildningar som där man står just med tomma platser. Som du säger, Sofie.

Programledare [00:12:25] Valkompetens, bra begrepp. Vilka utmaningar ser du?

Mikaela Zelmerlöw [00:12:31] Vi vet väl inte det riktigt, men en farhåga som jag hör är att att vägledare inom vuxenutbildningen upplever en press på sig här att styra och att påverka och det ligger liksom inte i vägledarens uppdrag och etiska förhållningssätt att styra. Men det skulle kunna innebära alla fall att har man ordentligt med tid, då behöver man inte känna den här pressen utan då kan man få få lita på att processen kommer att bidra till att det blir en mycket bättre överensstämmelse mellan efterfrågan och utbud.

Programledare [00:13:10] Så det egentligen är rektor som ska se till att det finns tillräckligt med tid för att det här ska landa ordentligt?

Mikaela Zelmerlöw [00:13:17] Och ställa rätt krav och förväntningar. Man måste stärka hela kunskapsområdet och man måste veta vad det är för krav och förväntningar man ska ställa på det. För först då kan det bli en, en bra verksamhet eller tillräckligt bra verksamhet.

Programledare [00:13:31] Anneli, du som är i verksamheten, vilka farhågor ser du?

Annelie Mathitier [00:13:35] Det är lite det som Mikaela är inne på här, att det är just den här styrningen som han inte vill ha som vägledare. Men en annan perspektiv som jag möter det är ju också att många vuxna har bråttom. Det är väl lite det just där att vägledningen behöver få tid, men för vuxna och speciellt kanske de som kommer från andra länder, de har en ganska stort press på sig för att komma ut i egenförsörjning. Och inte kunskapen heller om det svenska skolsystemet.

Programledare [00:14:08] Hur det ser ut i hur det ser ut?

Annelie Mathitier [00:14:11] Hur det ses ut! Det tar tid att lära sig och många gånger, då blir det liksom det närmaste en person ser eller det de hört talas om, det de känner till. Och då är det lite så att det då kan vara inom vård och omsorg eller barn och fritid till exempel. Även om den här personen inte är lämpad eller inte eller inte kanske enligt önskemål eller så, utan det är mer att man ska komma ut i jobb snabbt.

Programledare [00:14:39] Hur gör man då för att bredda det så att man också har möjlighet att se flera yrken?

Annelie Mathitier [00:14:44] Ja, men det är ju det som är svårt upplever jag när man inte har så många kontinuerlig tid eller besök med de här vuxna eleverna. De kommer oftast kanske bara en gång hos oss.

Programledare [00:15:00] Man skulle behöva uppföljande samtal och kanske för.

Annelie Mathitier [00:15:03] Precis, uppföljande samtal. Där kommer ju också den här undervisningen in, att lärarnas att man genom det kan bygga på sin valkompetens. Att man får mer kött på benen för att kunna göra ett annat val än det man kanske ser att andra väljer.

Mikaela Zelmerlööv [00:15:20] Och här handlar det mycket om att också bjuda in arbetslivet, att arbetslivet behöver bli synligt. Man kan inte välja något som är osynligt och särskilt inte om man kanske kommer från en annan kultur där man har en helt annan kontext. Så det är också jätte viktigt att man får ha en serie samtal och att man väver in det i undervisningen och att arbetslivet får bli mera synligt. Vi har alla någonting att vinna på det och jag tänker också att det också lönar sig rent ekonomiskt när vi hör nationalekonomer som lyfter fram hur viktigt det är att arbetslivet också får tillgång till de personer som som har förmågor och intressen, men där en massa föreställningar som styrs av olika normer ligger i vägen. Och det det här är ju en process där vägledningen kan bidra till att synliggöra de här normerna och ta bort de här hindren som ligger i vägen så att man kan välja mycket bredare.

Programledare [00:16:23] Att att välja in eller att att bjuda in näringslivet till till skolan. Ligger det på vägledarna eller vem är det som ska stå för detta?

Mikaela Zelmerlööv [00:16:33] Så där tror jag att det ser säkert olika ut i hur man organiserar verksamheten. Men här har ju rektor så klart ett stort ansvar och huvudmannen också som man behöver lyfta frågan till huvudmannanivå så att man har tydliga rutiner och strukturer för hur man ska arbeta med de här frågorna så att det inte bara blir något som blåser förbi utan att det finns som en del av det systematiska kvalitetsarbetet i skolan eller i verksamheten.

Programledare [00:17:00] Sofie, hur tycker du att rektor ska tänka och agera i den här frågan?

Sofie Andersson [00:17:04] Jag har ingen uppfattning om vad ni redan har sagt. Det behöver bli mer systematiskt och också se potentialen med att inte se det här som någonting yttligare man lägger på rektorn, utan någonting som faktiskt har en potential att göra saker bättre. Att det lönar sig och också att det kan löna sig för de potentiella eleverna att få den här rådgivningen. Du säger att de vill komma snabbt ut i arbete. Industriteknisk utbildningen, till exempel är det brist i 21 av 21 län. Går jättefort att komma ut om man läser sån utbildning.

Programledare [00:17:33] Men man känner inte till det

Sofie Andersson [00:17:35] Man känner inte till det. Det finns ju en väldig potential här.

Programledare [00:17:40] Vi ska ta och avsluta den här podden, men innan vi gör det så skulle jag vilja fråga er om ni har några sista tankar, något medskick till de som lyssnar. Mikaela, vill du starta?

Mikaela Zelmerlööv [00:17:51] Jag tänker att att för att den här reformen ska få genomslag som den är tänkt att få så är det viktigt att skapa ordentliga förutsättningar för studie- och yrkesvägledningen och då tror jag att den har alla förutsättningar att att lyckas.

Programledare [00:18:07] Annelie vad säger du om den här?

Annelie Mathitier [00:18:11] Om syftet med den här reformen lyckas och tänker jag också att det kan stärka eleverna att det blir kanske i sin tur lättare att få syn på de utbildningar som leder till jobb som faktiskt är många gånger det som efterfrågas. Det är förhoppningen ialla fall.

Sofie Andersson [00:18:31] Jo, att studie- och yrkesvägledare behöver fortsätta arbeta som de gör idag för att motverka exempelvis könsstereotypa yrkes- och studieval så att man faktiskt får tillgång till all den kompetens som finns som skulle kunna finnas på arbetsmarknaden.

Programledare[[00:18:43] Vi kan väl också nämna att ni från Skolverket kommer att förnya de här planeringsunderlag var tredje år, så det är något som lever och utvecklas. Stort tack för att ni var här och delade med er av era tankar i dag. Mikaela, Anneli, Sofie. Stort tack!

Sofie, Mikaela och Anneli[00:19:05] Tack!

Programledare[[00:19:06] Vill du fördjupa dig om planering och dimensionering så hittar du mer information på [Skolverket.se](https://www.skolverket.se) Stort tack för att du har lyssnat!

Musik [00:19:25] Det här var en podcast från Skolverket.